

Martin Bormann

*Hitlerův
vykonavatel*

Volker Koop

Volker
Koop

Martin Bormann

***Hitlerův
vykonavatel***

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy:

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Volker Koop

Martin Bormann

Hitlerův vykonavatel

Přeložil PhDr. Lubomír Košnar, CSc.

Vydala Grada Publishing, a. s.,

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 6617. publikaci

Odpovědný redaktor Aleš Kysela

Obálka, grafická úprava a sazba Vojtěch Kočí

Cover Photo © allphoto.cz

Počet stran 288

První vydání, Praha 2017

Martin Bormann. Hitlers Vollstrecker

© 2012 by Böhlau Verlag GmbH & Cie, Wien Köln Weimar

© Grada Publishing, a. s., 2017

Tisk Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

ISBN 978-80-271-9822-1 (ePub)

ISBN 978-80-271-9821-4 (pdf)

ISBN 978-80-247-5824-4 (print)

OBSAH

▪	PŘEDMLUVA	9
▪	HITLERŮV VYKONAVATEL	11
	Začátky v NSDAP	11
	Posun v kariéře	15
	Dva zneprátení bratři	16
	Hitlerovo alter ego	18
▪	UTAJENÝ PÁN OBERSALZBERGU	23
	V Hitlerově blízkosti	23
	V oparu moci	29
	Odpor, opovržení a strach	30
	Kancelář strany	35
	Bormannovy mocenské nároky	39
	Souběžné organizace k zajištění moci	41
	Skepse vůči Bormannovi	42
▪	INTRIKÁN	47
	Praktiky nacistického vedení	47
	Budování moci s pomocí gestapa	49
	Případ Frank	52
	Primát stranický a Bormannův	57

▪ PONÍŽENÍ JAKO MOCENSKÝ PROSTŘEDEK	61
Lammers – uvolněný článek sounáležitosti	64
Nerovné boje o moc	68
Bohleho pád	70
Pokoření Roberta Leye	72
Rosenbergovy porážky	75
Hovory s Hitlerem	79
▪ HNĚDÁ EMINENCE	87
Rozpory s Himmlerem	88
Kontroverze kolem poštovní stráže	93
Demontáž Contiho	96
Bormannova žádost o demisi	98
▪ BOJ S CÍRKVEMI	99
Tlak na vystupování z církví	103
Jazyk jako zbraň	105
Zavírání fakult a klášterů	109
Nad Hitlerovy záměry	112
Bezmocný ministr pro církve	117
Zostření boje	119
Bormannovo osobní „vyznání víry“	121
Duchovní jako „bakterie“	127
Ústupky u dělníků z Východu a muslimských spojenců	132
▪ RODINA A MORÁLKA	135
Obraz rodiny	135
Bormannovy dopisy	139
Aféra s „M.“	141
Morálka sboru „politických vedoucích“	144
Volba partnera a zdravé národní cítění	148
▪ RASOVÁ ZASLEPENOST	151
Bormannova nenávisť k Polákům	152
Poněmčování a vykořisťování	154
Pachatel od psacího stolu	157
Bordely na ochranu německé krve	158
Bormannovo pronásledování Židů	163
O zacházení s „cikány“ a „koloniálními černochoy“	171

▪ KULTURA JAKO NÁSTROJ POLITIKY	173
Režimní filmy	175
Zrušení Hlavního úřadu pro literaturu	180
Ochrana uměleckých pokladů	182
▪ 20. ČERVENEC 1944 – BORMANNOVA ŠANCE K ZÚČTOVÁNÍ	185
▪ MOBILIZACE POSLEDNÍCH REZERV	195
Kritika nedostatečné vůle k boji	197
Totální válka	199
Ideologie místo zbraní	202
Bormannův neúčinný volkssturm	208
Konflikty s Himmlerem	211
▪ SVATEBNÍ SVĚDEK A VYKONAVATEL ZÁVĚTI	221
Změna smýšlení	224
Zhroucení	225
▪ Poznámky	237
▪ ORGANIZAČNÍ STRUKTURA KANCELÁŘE STRANY 1944	263
▪ ZKRATKY	267
▪ Hlavní využití archivy	271
Vybraná literatura	271
▪ Rejstřík osob	275

PŘEDMLUVA

Martin Bormann byl nepochybně jedním z nejdůležitějších představitelů nacionálněsocialistického režimu. Je nápadné, že jeho osobní moc jako „číslo 2“ po Hitlerovi vzrůstala úměrně tomu, jak se Třetí říše blížila svému konci.

Bormann sice nepatřil k Hitlerovým „spolubojovníkům“ a k NSDAP se také přidal teprve poměrně pozdě, dokázal se však ve straně výrazně profilovat, například prostřednictvím „podpůrné akce německého průmyslu pro Adolfa Hitlera“, kterou inicioval v r. 1933. Z dobrovolných finančních příspěvků německých průmyslníků vznikl významný fond, z něhož nechával posílat peníze předním funkcionářům NSDAP.

Jako správce Obersalzbergu u Berchtesgadenu, od r. 1933 místa Hitlerových prázdninových pobytů, které bylo po r. 1933 vybudováno jako druhé vládní sídlo vedle Berlína, pobýval Bormann neustále v Hitlerově bezprostřední blízkosti a dělal se nepostradatelným. Pod jeho vedením byla podle Hitlerových plánů původní prostá usedlost přetvořena v reprezentativní sídlo. Své domy tam sice měli i jiní nacističtí pohlaváři, je ale příznačné, že Bormann mohl ze svého domu na všechny ostatní doslova shlížet.

Když se Martin Bormann stal vedoucím štábu vůdcova náměstka Rudolfa Hesse, vůbec se nedalo předvídat, že by se jednou stal nejmocnějším mužem nacistického režimu po Hitlerovi. V Hessově administrativě sice postupně získával rozhodující úlohu, avšak teprve potom, co Rudolf Hess odletěl 10. května 1941 do Skotska v naivní víře, že může pohnout Brity k vystoupení z války, nastal v Bormannově životě rozhodující obrat – vzdor všem svým konkurentům a protivníkům vystoupil na nejvyšší příčky stranické hierarchie. Večer po Hessově odletu prý Bormann uspořádal ve svém domě v Obersalzbergu večírek, jako kdyby tuto událost musel osobně oslavit.¹

Podat Bormannův výstižný obraz není snadné. Nepsal si deníky, nepronášel projevy jako například ministr propagandy Goebbels. Zanechal po sobě hlavně nesčetná nařízení, pokyny a oběžníky, které zhotovoval den ze dne. Pokud jde o profil Bormannovy osobnosti, více se najde v dokumentech jeho politických protivníků – a těch bylo mnoho – než ve fondech stranické kanceláře NSDAP. Materiály úřadů Alfreda Rosenberga, Roberta Leye, Hanse Heinricha Lammerse nebo Heinricha Himmlera a srovnatelných nacistických politiků tvořily při vzniku této knihy důležitý základ.

Dalším pramenem k rozluštění Bormannovy osobnosti je korespondence s jeho ženou Gerdou, která přinejmenším zčásti zpochybňuje dosavadní názory na vůdcova tajemníka. Jestliže v textech svých nařízení a v dokumentech nacistických souputníků Bormann vystupuje jako bezohledný představitel moci, v dopisech se setkáváme s milujícím, zřejmě stále ještě zamilovaným manželem a otcem, který vůbec nezapadá do obrazu jinak tak bezcitného šéfa Hitlerovy kanceláře. François Genoud^I, do jehož majetku se dopisy dostaly, šokoval čtenáře v předmluvě k jejich vydání v r. 1954 přiznáním, že při jejich čtení pociťoval k Bormannovi určitou sympatii. Toto Genoudovo vyjádření nemusí však udivovat, byl to přece zapálený stoupenec nacionálního socialismu, který od rodin a správců pozůstalostí smluvně získal práva k využití textů Hitlera, Goebbelse a Bormanna. Zatímco někteří historikové zpochybňují autenticitu Bormannem diktovaných záznamů o hovorech s Hitlerem, v případě Bormannovy korespondence tomu tak není. Je-li tedy, a zřejmě s tím můžeme počítat, korespondence mezi Martinem a Gerdou Bormannovými autentická, lze z toho usuzovat, že Bormann byl v podstatě osamělý člověk. Nasvědčuje tomu téměř každý z jeho mnoha dopisů, uveřejněných bohužel jen v angličtině.

Je možné, že výkon moci pro něj znamenal kompenzaci jeho značně omezeného soukromého života. Bormann chtěl moc a užíval ji, aby uplatňoval své osobní antipatie a aby například vedl svůj boj proti církvím. Cenu za jeho úsilí o moc platili lidé v Německu a v zemích Německem okupovaných a ovládaných – proto by soucit, nebo dokonce sympatie ve vztahu k Bormannovi vůbec nebyly na místě. Byl Hitlerovým alter egem a jeho vykonavatelem, nejenom spjat s nelidskou politikou nacionálního socialismu, ale sám působil jako její spiritus rector. Byl tajemstvím zahalenou postavou – v životě, a zvláště po své smrti. Je cílem této publikace vnést trochu světla do temné kapitoly německých dějin, která je neoddělitelně spojena s Bormannovým jménem.

I **François Genoud** (1915–1996), švýcarský bankéř a hlavní finančník Třetí říše, správce tajných fondů nacistů ve švýcarských bankách, které nacisté nahromadili z ukradeného židovského majetku, jenž nacistickou diasporu financoval i po válce. Platil právníky mj. Adolfu Eichmannovi a Klausu Barbiemu. (*pozn. red*)

HITLERŮV VYKONAVATEL

Začátky v NSDAP

Martin Bormann se narodil 17. června 1900 v Halberstadtu do typických maloburžoazních poměrů, což mohlo jeho pozdější dráhu podstatně ovlivnit. Při jemu vlastní ctižádosti vyvážil svůj původ nanejvýš pozoruhodnou stranickou kariérou v NSDAP. Jeho otec Theodor, vrchní poštovní asistent a bývalý vojenský hudebník, se po smrti své první ženy Luisy, s níž měl dvě děti – Elsu a Waltera –, oženil v roce 1898 s Antonií Bernardinou Mennongovou. Z tohoto manželství se narodili tři synové, z nichž přežili jen Martin a Albert, kteří pak oba měli vstoupit do Hitlerových služeb. Otec zemřel již v roce 1903, Martin a Albert se tak stali v raném věku polovičními sirotky. Matka Antonie se pak provdala za dobře postaveného bankovního úředníka Alberta Vollborna.

Vzhledem k poblouzněnému důrazu na rasu a předky, rozšířenému ve Třetí říši, považoval Bormann za důležité, stejně jako všichni vedoucí představitelé režimu, aby se ozdobil daleko nazpět sahající galerií předků. Badatelé Himmlerova rasového úřadu v organizaci SS dostali proto úkol prokázat takovýto původ, což je zaměstnávalo ještě tehdy, když se Třetí říše chýlila ke svému konci. Státní tajemník Gerhard Klopfer, který v Bormannově stranické kanceláři po léta zpracovával „rasové otázky“, psal 27. června 1944 šéfovi Himmlerova osobního štábu, standartenführerovi SS Rudolfu Brandtovi: „Pan říšský vedoucí Bormann mluvil počátkem června s říšským vůdcem SS o svém rodokmenu a obzvlášť o tom, že další sledování rodokmenu ve Francii dosud nebylo možné. Říšský vůdce SS poukázal na své pracoviště, které právě ve věci potomků hugenotů vykazuje vynikající výsledky, a požádal o zaslání rodokmenu, aby bylo možno pokročit dále. Jde tady o rodinu Men(n)enových, většinou psanou jako Mennongovi. Výtah z rodokmenu je v příloze.“⁴¹ Od Brandta pak obdržel někdejší šéf Hlavního rasového

a osídlovacího úřadu gruppenführer SS Harald Turner dne 14. července 1944 následující dopis: „V příloze Vám zasílám výtah z rodokmenu říšského vedoucího Bormanna. Říšský vůdce SS přislíbil říšskému vedoucímu Bormannovi, pokud to bude možné, dále pokračovat ve výzkumu.“² Přes veškerou snahu se však zřejmě nepodařilo dopomoci Bormannovi ke galerii předků, jak si ji přál. Bormann by přitom velmi rád vedl svůj rodokmen z matčiny strany od hugenotů. Ve smyslu nacionálněsocialistických norimberských zákonů byli „německé nebo druhově příbuzné krve“.³ Mimoto se „rasovým posudkem“ hugenotů zjistilo, že „představovali obzvlášť pozitivní výběr nejlepší germánské krve“. Hledání možných předků prostřednictvím Úřadu SS pro otázky rodokmenů („Ahnentafelamt“) ve Francii zůstalo bez výsledku a jeho pokračování po invazi Spojenců bylo tak jako tak problematické či zcela nemožné. Bormann tak sdílel „osud“ téměř všech nacistických vedoucích osobností: „hodnotná krev“ v nacionálněsocialistickém smyslu v jeho žilách neproudila.

Avšak zpět k Bormannovu životopisu: v Eisenachu a Výmaru navštěvoval reálku a reálné gymnázium. S ukončeným nižším středoškolským vzděláním narukoval v červnu 1918 k 55. polnímu dělostřeleckému pluku v Naumburgu na Sále, měl však štěstí, že již nebyl poslán na frontu a nemusel bojovat ve válce. V březnu 1919 byl v hodnosti kanonýra propuštěn, odešel jako zemědělský elév do Meklenburska a dostal se tam na panský statek von Treuenfelsů v dnešním okrese Parchim. V ostře antisemitském „Svazu proti povýšenectví židovstva“ upevnil Bormann svůj drsný obraz světa, podle něhož byli Židé vinni porážkou Německa v první světové válce. K tomuto svazu ostatně patřil také pozdější nacistický šéfideolog Alfred Rosenberg, s nímž Bormanna poutalo po celý život hluboké nepřátelství. Stal se úsekovým vedoucím Německé nacionální svobodné strany (Deutschvölkische Freiheitspartei, DFP), krycí organizace NSDAP, v okrsku Herzberg a v roce 1923 se dostal poprvé do konfliktu se zákonem. Pro hospodářský trestný čin byl odsouzen k pokutě 30 000 marek.

Herzberg hrál v jeho dalším životě důležitou roli, protože se tam připojil k bývalému a v ilegaltě nadále existujícímu „freikorpsu“^{II} Roßbach“. Přívrženci nadporučíka z první světové války Gerharda Roßbacha se po zákazu freikorpsu do značné míry skryli v prostředí meklenburského zemědělství. K Bormannovým souputníkům tehdy patřil Kurt Daluge, pozdější pověstný šéf Hitlerovy pořádkové policie, i někteří další budoucí vůdcové SS a SA, jako byl také například Rudolf Höß, od května 1940 do listopadu 1943 velitel koncentračního tábora Osvětim. V roce 1923 se Bormann spolu s Hößem zúčastnil zavraždění bývalého učitele základní školy

II Jako **Freikorps** (svobodné sbory) byly původně označovány dobrovolnické armády, ve 20. století se tak nazývaly pravicové polovojeenské organizace v Německu – pozn. red.

Waltera Kadowa, který měl francouzským okupačním úřadům vyzradit Alberta Lea Schlagetera. Pro svoji účast na bombových útocích v boji proti obsazení Porúří byl Schlageter odsouzen francouzským vojenským soudem k smrti a v roce 1923 popraven. Za zavraždění Kadowa byl Höß odsouzen k deseti letům a Bormann 14. května 1924 k jednomu roku vězení.

Bormann se zřejmě nechal inspirovat Hitlerem a heroizací jeho věznění v Landsbergu k tomu, aby glorifikoval svůj – jakkoli krátký – pobyt ve vězení. V listu *Völkischer Beobachter* rozvláčně popisoval svůj úděl „vězněného člena fémy^{III}“ a mučedníka „hnutí“. „V žalářích republiky“ nadepsal Bormann v srpnu 1929 svůj pamflet, z něhož pocházejí následující ukázky:

„Zákon na ochranu republiky“⁴ padl a kvůli tomu pan Severing⁵, nejhorlivější ochránce útvaru, který se dnes vcelku zvráceně nazývá republika a stát, třesa se zlostí prohlásil, že bude hledat jiné prostředky a cesty, aby zákon na ochranu republiky nahradil. Je to k smíchu! Jako by nás a naše vůdce mohly nějaké vězeňské tresty odvrátit od toho, abychom říkali pravdu a plnili naši povinnost bojovat za lepší budoucnost našeho národa. My, kteří jsme po osvobození kapitána Ehrhardta⁶ seděli ve vězení v Lipsku, jsme zažili asi ten nejztrěštěnější a na šikanu nejbohatší vězeňský pobyt, jaký se tato „republika“ odvážíla svým poddaným poskytnout.

Bormann se považoval za „fémového vězně“, pro nějž platila „píseň zavrženého“:

„Německo, Německo, ach, se srdcem žalu plným bídu tvou a hanbu vidím; okovy snášej, pacholků kvas, jen když nám kyne Třetí říše jas.“ Tak myslí a cítí vězněný muž fémy, a to je výsledek jeho takzvaných soudců státního soudního dvora k ochraně této republiky při naší „výchově“. Věznění nás nezdrtilo, nýbrž zocelilo, nevychovalo nás k lásce k této takzvané republice a jejím nositelům, ale prohloubilo naši lásku k našemu národu a zároveň nenávist vůči všem těm, kteří myslí, že mohou s tímto národem hanebně zacházet. (...) My staří fémoví věžňové kašleme na osobní blahobyt a osobní výhody. Dostatečně a v plném rozsahu jsme poznali pokračující podvod, páchaný na našich soukmenovcích marxistickými i takzvanými občanskými stranami. A tento poznatek nás prostě nenechává dospět k sytému poklidu laxního bařtipánského dělníka a šosáka, ale podněcuje nás k neutuchajícímu boji za náš národ proti jeho škůdcům a nepřítelům. Je proto samozřejmost, že v tomto boji za náš národ stojíme při onom muži, kterého všichni zrádci národa nejvíc nenávidí, že my v SA stojíme věrně až do smrti za oním mužem, který

III **Féma** – tajná nacistická důstojnická organizace po 1. svět. válce v Německu vraždící politické odpůrce (pozn. red.)

díky svým vynikajícím schopnostem a vůdcovským vlastnostem sám dokáže přivést náš národ opět ke slunci, ke svobodě, za naším Adolfem Hitlerem.⁷

Po propuštění z vazby našel Bormann svou politickou vlast ve Výmaru v nacionálněsocialistickém branném spolku Frontová zástava, který vedl Ernst Röhm a který byl shromaždištěm členů podobných zakázaných pravicově extremistických spolků. To, že se Bormann v případě Roßbacha a Röhma připojil zrovna k mužům, kteří pak byli Hitlerem pronásledováni a jako Röhm zavražděni, však jeho stranické kariéře neuškodilo, což je pozoruhodné.

Vstup do NSDAP roku 1927 a ustanovení župním jednatelem v Durynsku v roce následujícím byly pro Bormanna téměř nutností, v občanském životě by se bez profese jen těžko uplatnil. V říjnu 1928 převzal v mnichovském stranickém ústředí „SA – pojišťovnu“, která byla pod jeho vedením od srpna 1930 jako podpůrná pokladna NSDAP podstatně rozšířena.

Kapitán Franz Salomon von Pfeffer jej 15. listopadu povolal do štábu nejvyššího velení SA, odkud ale v roce 1930 opět odešel. Následně se stal Bormann jednatelem a pokladníkem Nacionálněsocialistického automobilového sboru (NSAK), který byl roku 1931 přejmenován na Nacionálněsocialistický motoristický sbor (NSKK). Z podpůrné pokladny NSDAP byly podporovány rodiny členů strany, kteří byli při pouličních bitkách za převzetí moci nacionálními socialisty zraněni nebo usmrceni. Mimoto využíval Bormann tuto pokladnu k financování samotné strany. Právě pro tuto činnost mu Hitler prokazoval zvláštní přízeň.

V hledáčku policie se znovu ocitl v roce 1931. Mnichovská policie bezvýsledně prohledala 18. září 1931 jeho byt ve snaze najít politické texty.⁸

Bormannova dráha v NSDAP byla mezitím předznamenána: Rozkazem vůdce č. 6 z 18. prosince 1931 dostal Bormann, který teď patřil k vedení Hitlerovy kanceláře (SA), hodnost sturmführera⁹ a v listu *Bayerische Staatszeitung* se ve vydání ze 6. a 7. srpna 1933 objevilo oznámení: „Na žádost říšského místodržitele v Bavorsku generála rytíře von Eppa převzal říšský organizační vedoucí Philipp Bouhler úkoly pověřence říšského místodržitele v politických záležitostech NSDAP v Bavorsku a jmenoval Bormanna svým zástupcem.“¹⁰ Nechť je tu dovoleno poznamenat, že se raným Bormannovým spoluputníkům tato známost později nevyplatila. Naopak vůči Rosenbergovi, Bouhlerovi a mnoha dalším se Bormann stavěl s neskrývaným nepřátelstvím – možná proto, že jej v dřívějších dobách poznali v podřízeném postavení.

Posun v kariéře

Mezitím se Bormann v srpnu 1929 oženil a zajistil tím svou stranickou kariéru. Jeho žena Gerda Buchová, narozená roku 1909, byla totiž dcerou bývalého císařského kapitána Waltera Bucha, který mezitím povýšil na nejvyššího stranického soudce NSDAP. Svědky na svatbě byli Adolf Hitler a Rudolf Hess.

Mnozí o Bormannovi soudili, že si Gerdu vzal jen z dychtivosti po kariéře. Je to možné, ale ironie osudu chtěla tomu, že Bormann svého tchána ve stranické kariéře brzy předběhl a rozsudky stranického soudce nabyly účinnosti až tehdy, když je zeť potvrdil. V nařízení z 21. listopadu 1942 totiž Hitler stanovil, že rozsudky nejvyššího stranického soudu se stanou pravomocnými tehdy, až je potvrdí vedoucí kanceláře strany. Stranickým organizacím to musel 2. února 1944 připomenout.¹¹

V roce 1933 vstoupil Bormann na vlastní přání do úřadu vůdcova zástupce (Rudolfa Hesse, *pozn. překl.*) a v říjnu téhož roku se stal říšským vedoucím. Tehdy bylo osmnáct takzvaných říšských vedoucích, kteří byli ve straně podřízeni buď jen Hitlerovi, nebo jeho zástupci. Tvořili říšské vedení se sídlem nejprve v takzvaném Hnědém domě v Mnichově. V NSDAP, do níž Bormann vstoupil roku 1927 pod členským číslem 60 508, se nejprve musel prosadit vůči Hitlerovu adjutantovi, kapitánovi mimo službu Fritzovi Wiedemannovi, který se k Bormannovi choval způsobem, jaký se tomuto člověku moci nemohl líbit.

Wiedemann byl v první světové válce velitelem Hitlerovy setniny a mezi oběma tak trvalo zvláštní pouto. K NSDAP však patřil až od roku 1934. Stejně jako to dělal později sám Bormann, také Wiedemann se obvykle odvolával na vůdce a z jeho pověření uděloval Bormannovi rozkazy. „*Vůdce nařídil*“ – to byla Wiedemannova oblíbená floskule, kterou například použil, když šlo o to, dotýcným straníkům vhodným způsobem oznámit, že i po přestavbě Německého dvora nemohou během stranického sjezdu manželky v Německém dvoře ubytovaných členů strany bydlet spolu s nimi v Německém dvoře, protože by jinak zase nestačilo místo.¹² Jindy chtěl Wiedemann využít jen Bormannovo vědomí:

Milý spolustraníku Bormanne, obergruppenführer Reschny mně vícekrát telefonoval a ptal se také, jestli má pakt s Rakouskem nějaký vliv na účast v Německu žijících Rakušanů na říšském stranickém sjezdu. (...) Vzhledem k tomu, že zpracováváte všechny stranické otázky, nechci si vyžádat vůdcovo konečné rozhodnutí bez Vašeho vědomí, a proto Vás prosím o stanovisko.¹³

Bormannovi asi nebyly příliš po chuti přípisý jako ten následující, které jej degradovaly na pouhého příjemce rozkazů – jeho, který přece sám tak rád rozkazoval: